

Φωτογραφία : John William Keedy : It's hardly noticeable

ΤΑ ΦΡΕΣΚΑ

ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΟΥ 11^{ΟΥ}
ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Η γενικευμένη ανασφάλεια που προκαλεί η κρίση επηρεάζει σημαντικά τις συμπεριφορές των ενηλίκων με αποτέλεσμα να διαμορφώνεται αρνητικό περιβάλλον για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των ευπαθέστερων κοινωνικών ομάδων, που είναι τα παιδιά και οι έφηβοι. *

ΠΛΗΜΕΡΑ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ Τ. 164 10-10-17

Η σύγχρονη κρίση της Ελληνικής κοινωνίας αγκαλιάζει όλες τις λειτουργίες της. Είναι κρίση της οικονομίας, της ιδεολογίας, του κοινωνικού συμβολαίου, εν τέλει της πολιτικής. Αυτή η γενικευμένη κρίση επηρεάζει τη ψυχική υγεία με δύο αλληλοτροφοδοτούμενους τρόπους. **Πρώτον** εξασθενεί τους προστατευτικούς παράγοντες που συμβάλουν στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της και **δευτέρον** ενισχύουν και αυξάνουν τους παράγοντες κινδύνου για την εμφάνιση ψυχικών διαταραχών.

Ενδεικτικά αναφέρουμε καταστάσεις της σημερινής πραγματικότητας που εμπίπτουν στα ανωτέρω: εργασιακή ανασφάλεια, εισοδηματική αβεβαιότητα, ανεργία, ελαστικές μορφές εργασίας, υπερχρέωση νοικοκυριών, άστεγοι, στεγαστική αβεβαιότητα, αύξηση κοινωνικών ανισοτήτων, φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός ιδιαίτερα των ευπαθών ομάδων, αδυναμία ελέγχου της ζωής του ατόμου και αβεβαιότητα για τη μελλοντική του κατάσταση. Όλα αυτά συμβάλλουν στην σημαντική αύξηση της ψυχιατρικής νοσηρότητας στο σύνολο της και είναι επαρκώς μελετημένα και τεκμηριωμένα από την επιστημονική κοινότητα κατά την έρευνα παρόμοιων κρίσεων διαχρονικά. Ιδιαίτερα έχει δείξει η σημαντική αύξηση της κατάθλιψης και των αποπειρών αυτοκτονίας και της αυτοκτονίας και η συσχέτιση τους με την ανεργία και την εργασιακή ανασφάλεια. (1) Επίσης η ευθεία συσχέτιση ανάμεσα στο πλούτο μιας χώρας με το επίπεδο της ψυχικής υγείας του πληθυσμού. (2,3).

Στην χώρα μας τα πιο πρόσφατα επιδημιολογικά δεδομένα επιβεβαιώνουν τα παραπάνω. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης έχουν ήδη αρχίσει να αντανακλώνται στους δείκτες ψυχικής υγείας. Οι κλήσεις στη μία εθνική γραμμή βοήθειας για την αυτοκτονία έχουν παρουσιάσει αύξηση 70%. **Το ποσοστό αυτοκτονιών έχει αυξηθεί από 2,8 ανά 100.000 πληθυσμού το 2008 σε 5,2 το 2010** (4) Η πιο πρόσφατη εθνική επιδημιολογική έρευνα δείχνει υψηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην εκδήλωση επιθυμίας θανάτου και την ανεργία, αλλά και την εμφάνιση σοβαρής ψυχοπαθολογίας και ανεργίας. (5) Σύμφωνα με την ίδια έρευνα, 1 στους 6 Έλληνες ηλικίας 18-70 έχει αναπτύξει κλινικά σημαντική ψυχοπαθολογία και ένας στους 12 (800.000) σοβαρή ψυχοπαθολογία. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι 75% του πληθυσμού που εμφανίζουν κάποιο είδος ψυχοπαθολογία δεν λαμβάνουν κάποιο είδος θεραπείας για το πρόβλημα τους.

Σε περιόδους κρίσεων έχει παρατηρηθεί το ξηρό απαράδεκτο αλλά και μακροπρόθεσμο αντιπραγωγικό φαινόμενο: ενώ οι απαιτήσεις σε υπηρεσίες ψυχικής φροντίδας αυξάνονται, εξαιτίας των περικοπών στις κοινωνικές δαπάνες, η παροχή τους μειώνεται. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός φαύλου κύκλου που συντηρεί και χειροτερεύει διαρκώς το επίπεδο της ψυχικής υγείας. (6)

Ένα από τα πιο βασικά ψυχικά παράγωγα της κρίσης είναι το γενικευμένο αίσθημα αβεβαιότητας και ανασφάλειας. Αυτό επηρεάζει ατομικές και ομαδικές κοινωνικές συμπεριφορές των ενηλίκων που διαμορφώνουν ένα αρνητικό περιβάλλον για την ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των ευπαθέστερων των κοινωνικών ομάδων που είναι τα παιδιά και οι νέοι. (7)

Το παιδί γεννιέται μ' ένα ψυχικό και πολιτισμικό υπόβαθρο ενώ ταυτόχρονα αναπτύσσει συμπεριφορικές, συναισθηματικές και φανταστικές σχέσεις με τη μητέρα του, τον πατέρα του και τ' αδέρφια του, ο δε τρόπος του καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την κοινωνία που ανήκει.

Η οικογένεια είναι ένα σύστημα που αποτελείται από πολλαπλές κυκλικές αλληλεπιδράσεις. Αυτή τη χρονική περίοδο, τα συγκεκριμένα γεγονότα που η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει, προκαλούν κρίση σ' ολόκληρη την οικογένεια άσχετα αν εκδηλώνεται σ' ένα μόνο μέλος της. Η κοινωνία λοιπόν βρίσκεται σε κρίση, και η οικογένεια ως φορέας της διαταραχής κατακλύζεται από το αίσθημα απόγνωσης και αβοήθητο.

Οι σχέσεις γονιών-παιδιών αναδιαμορφώνονται. Ο γονιός με αγχώδη διαταραχή αδυνατεί να απορροφήσει τα άγχη του παιδιού του, ο καταθλιπτικός αδυνατεί να εμπνεύσει τις αγωνίες του και να παρέξει σταθερότητα και συναισθήματα φροντίδας με αποτέλεσμα να το οδηγεί σε σύγχυση ρόλων, σε ψυχικές αναστολές των αναγκών του, στην διαμόρφωση ενός «ψευδούς εαυτού». Ο ενοχικός γονιός θα μεταφέρει τα δικά του άλυτα συγκρουσιακά θέματα στο παιδί με αντιπατικά και αντικρούσιμα μηνύματα.

Οι μεταβολές της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης, οι πολιτισμικοί χαρακτήρα ιδιαιτερότητες, η κατάργηση των θεσμών, η συνεχής διάφευση, η έλλειψη ορίων, η σύγχυση ρόλων και γενικά τα διάφορα οικογενειακά μυστικά, οι σοβαρές συγκρούσεις και η δυσαρμονία του γονεϊκού ζεύγους, είναι γνωστοί παράγοντες κινδύνου που φέρνουν το παιδί σε μια κατάσταση είτε τραυματική λόγω της φύσης των ερεθισμάτων που δέχεται, είτε απώλειας του διευκολυντικού – υποστηρικτικού ρόλου του οικογενειακού πλαισίου.

Το αποτέλεσμα είναι παιδιά παραμελημένα ή υπερπροστατευμένα και ανώριμα και ψυχισμοί σε αναστολή - ακινητοποιήσιμα σαν άμυνα για την ψυχική τους επιβίωση, ή ψυχισμοί που εκδηλώνονται με βία εκδραματίζοντας τα σιωπηλά αισθήματα οδύνης και οργής.

Για τους εφήβους οι διαδικασίες φαίνονται πιο δύσκολες καθώς οι ταυτίσεις είναι μια επιτακτική τους ανάγκη ως μηχανισμός άμυνας που θα στηρίξει τη ναρκισσιστική και ιδεολογική τους ανακατάταξη για το σχηματισμό της ταυτότητας. Οι ταυτίσεις όμως αποκαλύπτονται σαθρές, τα πρότυπα κατακλημιζούνται, οι γονείς αποδεικνύονται αδύναμοι και ανίκανοι να δεχθούν την επιθετικότητα της αυτονομίας, οι δε φαντασιώσεις που βοηθούν στην επεξεργασία της μετάβασης εκλείπουν.

Η πολιτική σήμερα στοχεύει την κατάσταση εμβροντησίας – shock που οδηγεί το άτομο, ενήλικα ή έφηβο, σε μια κατάσταση αδυναμίας, άρνησης, μόνωσης, μη αποδοχής της πραγματικότητας με αποτέλεσμα μια παλινδρομημένη θέση παθητικότητας, καθήλωσε σε μια παρανοειδή θέση με αίσθημα μετέωρου ανάμεσα στο οικείο «χθες» και στο απειλητικό «αύριο». Η οικονομική κρίση και η προσπάθεια επίλυσης της σύμφωνα με τις επιταγές ενός πολύ συγκεκριμένου οικονομικού μοντέλου **συνοδεύεται κι από την προβολή ενός συγκεκριμένου ιδεολογικού πλαισίου** που στρέφεται στον ατομισμό και την καθολική βία (ιδεολογική, ψυχολογική και σωματική). Αυτή η κατάσταση κατά τη γνώμη μας αντιστρατεύεται τις βασικές προϋποθέσεις κατάρκτησης και διατήρησης της ψυχικής υγείας τόσο σε ατομικό όσο

και σε ομαδικό-συλλογικό επίπεδο. Η σύγχρονη πολιτική εξουσία χρησιμοποιεί τους ιδεολογικούς μηχανισμούς της προκειμένου να θέσει τον ψυχισμό των ατόμων σε «εφεδρεία». Ιδιαίτερη μνεία χρειάζεται να γίνει στο ρόλο των μαζικών μέσων ενημέρωσης και των προβαλλόμενων προτύπων. Καμιά ηλικιακή, φυλετική και κοινωνική κατηγορία δεν έχει ξεφύγει από το στόχαστρο αυτής της ιδεολογικής πολιτικής των ΜΜΕ. Είναι εξαιρετικά επικίνδυνο κατά τη γνώμη μας το γεγονός των εκπομπών που εμπλέκουν τα μικρά παιδιά σαν πρωταγωνιστές σε ρόλους πλαστών ειδώλων, υποσχόμενες πλαστή ανέλιξη, επιφανειακή και επίπλαστη ευτυχία και οδηγούν στη διαμόρφωση ενός «ψευδούς εαυτού». Κι ακόμα πιο επικίνδυνη είναι η διαπίστωση ότι δεκάδες χιλιάδες γονείς συννοθούνται στις πόρτες των εκμιασμένων, προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συμμετοχή των παιδιών τους σ' αυτές τις εκπομπές. Χρειάζεται να αναρωτηθούμε αν το φαινόμενο αυτό δεν συνιστά ουσιαστικά, μια σοβαρή και κωμική μορφή παιδικής παραμέλησης και εκμετάλλευσης.

Όσον αφορά τα πρότυπα τα παιδιά κι ιδιαίτερα οι νέοι βρίσκονται κάτω από μια ιδεολογική βία που τους θέτει αντιμέτωπους με ψευδοδιλήμματα τα οποία δημιουργούν αισθήματα απόγνωσης, ανικανότητας, εγκατάλειψης και αδιέξοδου ενώ ταυτόχρονα τους υποθάλπει να αποδεχθούν και να ταυτιστούν με τα μηνύματα της εξουσίας, που αντιστρατεύονται και λοιδορούν κάθε προηγούμενη ηθική αξία και προτείνουν τον ατομισμό και την καταφυγή στην ατομική λύση. Ταυτόχρονα, υπερπροβάλλεται (και δυστυχώς πολλές φορές δικαιολογείται) η φασιστική ιδεολογία και βία σαν ο μόνος δρόμος διεξόδου από την κρίση. Κι ακόμα χειρότερα επιβραβεύεται εκλογικά από μια σημαντική μερίδα νέων.

Ζούμε μια εποχή όπου απουσιάζουν εκείνα τα πρότυπα κι είδωλα που είναι αξία να κινητοποιήσουν τις υγιείς διαδικασίες για ταύτιση και εξιδανίκευση. Η προσωπικότητα διαμορφώνεται μέσω μιας σειράς ταυτίσεων αρχικά με τους γονείς και εν συνεχεία με άλλα σημαντικά πρόσωπα. Αυτόνομοι λοιπόν ότι με υγιή πρότυπα το παιδί θα κάνει ικανοποιητικές ταυτίσεις.

Σήμερα όμως δίνεται έμφαση μόνο σε μεμονωμένα χαρακτηριστικά και όχι στο όλο με αποτέλεσμα να τονίζονται και να αναπύσσονται με αυτόν τον τρόπο μόνο «μερικές» πλευρές της προσωπικότητας του παιδιού όπως η σεξουαλικότητα, ή η επιθετικότητα. Τα προβαλλόμενα πρότυπα στοχεύουν ιδιαίτερα στους νέους και τους οδηγούν να υιοθετήσουν ένα είδος - επιβιβλημένο από την εξουσία - ζωής, το οποίο όλοι πρέπει να ακολουθούν αλλά ο καθένας μόνος του. Η κριτική στο προβαλλόμενο τρόπο ζωής απαγορεύεται, θεωρείται ξεπερασμένη κι αντιμετώπιζεται με χλευασμό. Με αυτόν τον τρόπο αποκρύπτονται οι ουσιαστικές ανάγκες και οδηγούνται στην αποξένωση τους από τις πραγματικές σχέσεις. Ο προφανής ψυχολογικός στόχος είναι η βαθμιαία απομάκρυνση από την κοινή λογική και από την καλλιέργεια πολιτικής συνείδησης. Το αποτέλεσμα είναι η νέκρωση και ακύρωση του εσωτερικού κόσμου των νέων και βεβαίως η εκδραμάτιση ως ο μόνος τρόπος συναισθηματικής εκτόνωσης.

Το Σχολείο, ο άλλος σημαντικός κοινωνικός θεσμός, υφίσταται μια συνεχή υποτίμηση και απαξίωση. Τόσο στο υλικό επίπεδο, με τη στέρηση των αναγκαίων πόρων και τις συνέπειες της στη λειτουργία του, όσο και με την μηδενιστική κριτική στους λειτουργούς του. Έτσι οι εκπαιδευτικοί ως πρότυπα εξιδανίκευσης και αυθεντίας, ως Δάσκαλοι, ως συμβολικοί φορείς εξουσίας και Νόμου, ως γονεϊκά υποκατάστατα επενδεδυμένα μέσω της μετάθεσης, καθίστανται αδύναμοι, υποτιμημένοι, συχνά φοβισμένοι με δυσκολία να βάλουν σε Λόγο τα σημάδια τους.

Ταυτόχρονα η περικοπή των γενικών δαπανών για την υγεία και την πρόνοια, οδήγησε στη συρρίκνωση των - ούτως ή άλλως - ανεπαρκών παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών του ΕΣΥ και στη κατάργηση ή μείωση ουσιαστικών πολιτικών παιδικής μέριμνας για τις ευπαθείς παιδικές ομάδες όπως πχ νοητικές υστέρησης, αναπτυξιακών διαταραχών. Επιπρόσθετα κονδύλια εξασφαλισμένα από την Ε.Ε. για την ψυχική υγεία μεταφέρθηκαν για να χρησιμοποιηθούν αλλού. Αυτή και μόνο, η ενέργεια από την πολιτική ηγεσία της Υγείας, θα αρκούσε για να καταδειχθεί έμπρακτα πόσο στενά συνδεδεμένη είναι η παρούσα οικονομική κρίση με την οπισθοχώρηση σε αντιδραστικές πολιτικές σιγηματισμού και παραμέλησης της ψυχικής διαταραχής. Αυτή η κατάσταση είναι ανάγκη να ανατραπεί τώρα!

Η παιδοψυχιατρική είναι ουσιαστικά προληπτική ειδικότητα με κοινοτικό προσανατολισμό. Απαιτείται ανάπτυξη των παιδοψυχιατρικών υπηρεσιών, προκειμένου να αντιμετωπίσουμε τις αυξημένες ανάγκες που διαμορφώνονται. Επίσης, επιβάλλεται να εφαρμοσθεί άμεσα, μια πολυδιάστατη πολιτική δημόσιας ψυχικής υγείας που να περιορίζει τους αυξημένους παράγοντες κινδύνου και να προστατεύει την ομαλή ανάπτυξη των παιδιών.

Το ζήτημα είναι εξαιρετικά σύνθετο. Δυο σκέψεις μόνο, ερωτήματα προς εαυτούς και αλληλόωτα, σε συνάρτηση με όσα ανέφερα προηγουμένα. Έχουμε αντιληφθεί ως κοινωνία, τις επιπτώσεις στην σωματική και ψυχική ανάπτυξη των παιδιών που προκαλούν οι περιοριστικές, βασισμένες σε αποκλειστικά οικονομικά κριτήρια, πολιτικές στην παιδεία και την υγεία; Κι ακόμη, στη σημερινή ζοφερή πραγματικότητα, αντιλαμβάνομαστε σε τι είδους ενήλικες διαμορφώνονται τα παιδιά μας με τα πρότυπα που τους προβάλλουμε και την καθημερινή «διαβεβαίωση» ότι δεν έχουν μέλλον στον τόπο τους;

Το κρίσιμο διακύβευμα για τη χώρα σήμερα είναι το μέλλον των παιδιών μας. Αν πραγματικά μας ενδιαφέρει η έξοδος από την κρίση προς το συμφέρον της πατρίδας μας και των ανθρώπων της, τότε πρέπει να διεκδικήσουμε και να ακολουθήσουμε τον αντίθετο από τον εφαρμόζόμενο δρόμο των περικοπών των κοινωνικών δαπανών, που στη περίπτωση της Ελληνικής Ψυχιατρικής οδήγησε στη οριστική κατάργηση του μεγαλύτερου μεσοδικτατορικά δημοκρατικού εγχειρήματος στο χώρο μας, αυτό της ψυχιατρικής μεταρρύθμισης. Αντίθετα πρέπει να συνταχούμε με εκείνους που υποστηρίζουν ότι για να βγει η χώρα και η Ε.Ε. από τη κρίση χρειάζεται επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο, βασικότερο συστατικό του οποίου είναι το ψυχικό κεφάλαιο. ***ΠΗΓΗ: Ομώνυμο ΑΡΘΡΟ Δημήτρη Κ. Αναγνωστόπουλου, παιδοψυχίατρο, αναπληρωτή καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Αθηνών <http://news247.gr/eidiseis/koinonia/psyxikh-yegeia-twn-paidiwn-kai-twn-efhwn-sth-suxronh-ellhnikh-pragmatikothta-ths-krishs.4882009.html> - επιλογή άρθρου: Κυριάκος Περγανός ΤΕ 10-10-2017**